

УДК 368.620.9

Кондратенко Діана Володимирівна, канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів та кредиту
Харківський національний університет будівництва та архітектури, м. Харків, Україна, вул. Сумська, 40,
м. Харків, Україна, 61002, Dianylchka@bk.ru

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТРАХУВАННЯ У ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ УКРАЇНИ

У статті обґрунтовано актуальність страхування у паливно-енергетичному комплексі України. Визначено, що страхування може виступати дієвим механізмом забезпечення ресурсної стійкості паливно-енергетичного комплексу. Виявлено існуючі проблеми та запропоновано загальні характеристики щодо страхування у паливно-енергетичному секторі. Зроблено висновок щодо перспектив страхування в енергетичній галузі.

Ключові слова: страхування, страхове поле, паливно-енергетичний комплекс.

Кондратенко Диана Владимировна, канд. экон. наук, доцент кафедры финансов и кредита
Харьковский национальный университет строительства и архитектуры, г. Харьков, Украина, ул. Сумская, 40,
г. Харьков, Украина, 61002, Dianylchka@bk.ru

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ СТРАХОВАНИЯ В ТОПЛИВНО-ЭНЕРГЕТИЧЕСКОМ КОМПЛЕКСЕ УКРАИНЫ

В статье обоснована актуальность страхования в топливно-энергетическом комплексе Украины. Определено, что страхование может выступать действенным механизмом обеспечения ресурсной устойчивости топливно-энергетического комплекса. Выявлено существующие проблемы и предложены общие характеристики по страхованию в топливно-энергетическом секторе. Сделан вывод относительно перспектив страхования в энергетической отрасли.

Ключевые слова: страхование, страховое поле, топливно-энергетический комплекс.

Kondratenko Diana Vladimirovna, Cand. Sc. (Econ), senior lecturer of the finance and the credit department
Kharkiv National University of Construction and Architecture, Kharkov, Ukraine, *Sumskay st., 40, Kharkov, Ukraine, 61002, Dianylchka@bk.ru*

PROBLEMS AND PROSPECTS OF INSURANCE IN FUEL AND ENERGY COMPLEX OF UKRAINE

This article substantiates the relevance of insurance in the fuel and energy complex of Ukraine. Determined that the insurance can serve as a mechanism to ensure effective resource sustainability of the fuel and energy complex. Problems were identified and the general characteristics of insurance in the energy sector were proposed. Concluded about the prospects for the insurance in the energy sector.

Keywords: insurance, insurance field, the fuel and energy complex.

Постановка проблеми

В умовах зростання світового попиту, розробки нових родовищ і розвитку технологій перед нафтогазовою та енергетичними галузями відкриваються значні можливості, але в той же час постають й нові виклики. Підприємства паливно-енергетичного комплексу України (ПЕК) стикаються з підвищеним ризиком значних збитків з фінансової, стратегічної і репутаційної точок зору. Розуміння і зниження цих ризиків є критично важливим як для паливно-енергетичного сектора, так і для представників страхової галузі. В Україні вже тривалий час проблемним є низький рівень капіталовкладень в енергетичну галузь, особливо в частині забезпечення технічної безпеки, різномірність стану ПЕК (об'єкти різних поколінь, обладнання різних виробників), погіршення фізичного і морального стану обладнання. З огляду на це, актуальність дослідження проблем та визначення перспектив страхування у паливно-енергетичному комплексі на сьогодні важко перебільшити.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Страховання у паливно-енергетичному комплексі розглядається небагатьма авторами. Окремі теоретичні та практичні аспекти досліджуваної проблеми висвітлено в працях вітчизняних та зарубіжних вчених, фахівців та експертів таких як Бронніков В. К., Данченко О. Б., Кострубицька О. Є., Крупка Ю. М., П. Мюллер та ін. Водночас, бракує спеціальних та ґрунтовних досліджень, які стосуються особливостей страхування ПЕК.

Метою дослідження є аналіз проблем та перспектив страхування у паливно-енергетичному комплексі України.

Виклад основного матеріалу

Паливно-енергетичний комплекс в Україні представлений підприємствами електроенергетики, вугледобувної, паливної та нафтопереробної промисловості. До електроенергетичного сектору входять теплові, атомні та гідроелектростанції, а також підприємства передачі та розподілу електроенергії. ПЕК включає видобування природних видів палива, їхню переробку, транспортування тощо, та зорієнтований на вугілля, нафту, газ і ядерне паливо. Україна володіє потужною енергетичною системою, що складається з теплоелектростанцій і теплоелектроцентралей, мережею атомних станцій і гідроелектростанцій [1].

На думку Яценюка А. П. в найближчі два роки основними елементами економічного розвитку країни мають бути продовольство і енергетика. Енергетичний блок – це зменшення енергоспоживання, збільшення видобутку і побудова нових електричних мереж і генерацій. Глава Уряду підкреслив, що західні партнери готові розглядати питання страхування українського експорту та інвестицій в Україну, бо це буде реальним кроком до того, що інвестори не будуть боятися вкладати гроші в Україну, тому що їхні ризики будуть застраховані [2].

За запровадження страхування в електроенергетиці виступає і Комітет Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки. На думку В. Броннікова система страхування в Україні є одним з механізмів ринкової економіки, який може дещо змінити стан в електроенергетичній галузі. У зв'язку з лібералізацією електроринку та приватизацією енергопостачальних компаній в галузі виникло чимало проблем. За відсутністю вертикально інтегрованої системи страхування ризик страхового бізнесу для компанії занадто високий, більшість з них не можуть самостійно компенсувати витрати. Україна, враховуючи міжнародну практику страхування в електроенергетиці, може піти шляхом створення страхового Фонду, пулу та альтернативної заміни ризиків. Лише тоді буде прозорий енергетичний бізнес, підвищиться якість послуг на ринку енергоспоживання [3].

Зобов'язання та витрати, пов'язані з нещасними випадками у атомній галузі є проблемами, щодо яких Україна має значний досвід. Український уряд заявив, що до 2000 р. включно її економіка зазнала збитків на 148 млрд дол. США внаслідок Чорнобильської катастрофи [4]. У рамках діючих міжнародних конвенцій країни, які підписали угоди з ядерної енергетики, не повинні обмежувати відповідальність операторів ядерних об'єктів до менше ніж 150 мільйонів спеціальних прав позики (СПП), еквівалент приблизно 225 млн дол. США). Україна ратифікувала не всі міжнародні угоди, що стосуються відповідальності у сфері ядерної енергії, але вона самостійно прийняла національне законодавство, яке встановлює відповідальність її операторів на рівні до 150 млн СПП.

У 2003 році вітчизняні страхові компанії створили Ядерний страховий пул, і станом на 01.06 2013 р. до його складу входить 28 страховиків [5]. Пулом застраховано цивільну відповідальність за ядерну шкоду по усіх діючих енергоблоках ДП НАЕК «Енергоатом» та відповідальність Чорнобильської АЕС. Надається страховий захист дослідницьким реакторам, укладаються договори із страхування і перестраховання транзитного транспортування ядерних матеріалів.

Утримання стабільності та забезпечення розвитку енергетичної галузі вимагає послідовної енергетичної політики, такої, яка відповідала би трьом найважливішим питанням – доступності, безпеки і стійкості. Доступність є важливою характеристикою, оскільки населення країни не зможе задовольнити свої зростаючі потреби в енергії, якщо не зможе відповідати вимогам тарифної політики держави як споживачі енергетичних послуг і платники податків. Безпека обумовлює фізичні аспекти забезпечення електроенергією на вимогу населення та бізнесу. Безпека має відображатися у будівництві нових потужностей, що виробляє енергію а також у виборі керівництва країни щодо використання тих чи інших

природних ресурсів. Стійкість у розумінні автора розглядається з двох позицій – ресурсна стійкість та фінансова стійкість.

Ресурсна стійкість передбачає використання визначеного переліку ресурсів, його постійного перегляду з метою зменшення залежності від нафти та вугільної промисловості. В свою чергу, фінансова стійкість є відображенням механізму сплати за наслідки несподіваних енергетичних катаклізмів, на що і направлене страхування. Сучасна економічна ситуація України підкреслює недостатність прийняття виважених рішень і рівномірного здійснення державної політики по всім трьом вищезазначеним напрямкам.

Враховуючи те, що страхування може виступати дієвим механізмом забезпечення ресурсної стійкості паливно-енергетичного комплексу, розглянемо виклики та можливості страхування у заданій сфері.

Деякі науковці стверджують, що страхування в енергетиці, так само як і в будь-якій області промисловості, має забезпечувати захист майнових інтересів власників і інвесторів, насамперед від ризиків катастрофічного характеру, що тягнуть важкі руйнівні наслідки для підприємств і потребують значних матеріальних витрат на відновлення [6]. Приблизно 64 % основного обладнання електростанцій відпрацювало більше 170 тис. год., а решта, 36 %, наближається до цієї межі. Потребує оновлення вугільна галузь: стан багатьох вугільнодобувних і переробних підприємств характеризується як незадовільний, 70 % основних фондів не відповідає сучасним вимогам, майже половину шахт і резервів, які функціонують, експлуатують понад 50 років.

Частково погоджуючись з поданим твердженням, зазначимо, що в даному визначенні достатньої уваги не приділено страхуванню відповідальності, яка виникатиме в разі аварії на подібних енергетичних об'єктах і завдаватиме збитків суспільству. Тому доцільно розглядати страхування ризиків одночасно з двох позицій – страхування майна а також страхування відповідальності суб'єктів господарювання такого майна.

Приєднання України до Енергетичного Співтовариства створило потенціал для проведення в країні комплексних ринкових реформ в енергетиці, спрямованих на інтеграцію в Європейський енергетичний простір. На жаль, Україна недостатньо використовує ці можливості, а ті заходи, що вже вживаються, часто не повністю відповідають європейським ринковим нормам [7]. В повній мірі стосується це і страхування.

Обов'язкове страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру, що передбачене діючим законодавством України [8] є першою спробою впоратися з негативними наслідками настання страхових випадків. Однак, існуючий рівень страхового захисту залишається на досить низькому рівні. Прикладом цього слугуватиме розмір страхової суми, що встановлюється для групи об'єктів 1 категорії небезпеки – 200000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (НМДГ) на момент обчислення страхової суми. Враховуючи, що розмір НМДГ на даний момент складає 17 грн, максимальна страхова сума відповідно 3,4 млн грн. При цьому передбачається 20 % цієї суми на відшкодування шкоди, заподіяної майну третіх осіб, 30 % – на відшкодування шкоди, заподіяної природним ресурсам, територіям та об'єктам природно-заповідного фонду та 50 % на відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю третіх осіб внаслідок настання страхового випадку, у тому числі страхова виплата спадкоємцям третьої особи, яка загинула (померла), – 500 НМДГ (8,5 тис грн). Для розуміння достатності такої суми для покриття збитків від настання страхового випадку слід прирівняти її до розмірів збитків, що понесе будь-яке місто-адміністративний центр з чисельністю населення більш ніж, приміром, 500 000 чоловік, при настанні такого страхового випадку. Тому нагальною потребою є перегляд умов страхування, зокрема розміру страхових сум.

Зазначимо, що у листопаді 2013 року затверджено Порядок і правила проведення обов'язкового страхування майнових ризиків під час промислової розробки родовищ нафти і

газу у випадках, передбачених Законом України “Про нафту і газ” [9]. Постановою значно підвищена страхова сума за одним договором обов’язкового страхування та встановлена в межах 4.000.000-10.000.000 НМДГ в залежності від обсягу видобутку страхувальником на рік газу або нафти та газового конденсату. До страхових ризиків віднесені події, внаслідок яких заподіяна шкода навколишньому природному середовищу внаслідок аварій чи технічних неполадок та/або пошкодження державного майна, що було надане в користування, протягом строку промислової розробки родовищ нафти і газу.

Також, чинним законодавством передбачено обов’язкове страхування ліній електропередач та перетворюючого обладнання передавачів електроенергії від пошкодження внаслідок впливу стихійних лих або техногенних катастроф та від протиправних дій третіх осіб [10]. Стосовно електромережних комплексів, що мають в своєму складі повітряні і кабельні лінії електропередачі різної напруги, найбільш поширеними ризиками є стихійні лиха (урагани, зледеніння ліній електропередачі, групування проводів і грозозахисних тросів), удар блискавки, а також протиправні дії третіх осіб, в основному крадіжки кабелю і проводів, пошкодження електромережних об’єктів. Протягом багатьох років спостерігається стабільна тенденція розкрадання кольорових металів з ліній електропередачі і трансформаторних підстанцій всіх класів напруг. За минулий рік зафіксовано 1551 випадків крадіжок. Загальні збитки становлять 19406,5 тис. грн. Викрадено 267,9 км проводу, 86 силових трансформаторів, 85,8 т трансформаторного масла, 806,2 кг кольорового металу з обладнанням [11]. Однак, дотепер залишаються не визначеними умови і порядок проведення цього виду страхування, а відповідно і не здійснюється в обов’язковій формі.

Відповідно закону [12] до повноважень Кабінету Міністрів України у сфері поводження з вибуховими матеріалами належить визначення умов і порядку обов’язкового страхування цивільної відповідальності суб’єкта господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам унаслідок проведення вибухових робіт. Вибухові роботи проводяться за умови обов’язкового страхування цивільної відповідальності суб’єкта господарювання – виконавця цих робіт. У межах проведеного дослідження виявилось проблематичним оцінити діяльність страховиків зі страхування ризиків виробничої безпеки користувача надр під час дослідно-промислового і промислового видобування та використання газу (метану) вугільних родовищ.

З метою визначення можливостей страхування у ПЕК необхідно визначити страхове поле, тобто максимальну кількість об’єктів, які потенційно можна застрахувати за різними видами страхування: особисте, майнове та відповідальності. Для обґрунтування планованих заходів з розвитку страхування на даному страховому ринку правильне визначення страхового поля має важливе значення.

В Україні працює 4 атомних електростанції [13] та більше 40 електростанцій різних видів [14]. Ймовірні збитки на підприємствах електроенергетики для крупних генеруючих об’єктів можуть оцінюватися в сотні мільйонів доларів. Таким чином, обсяг відповідальності для страховиків у енергетичній галузі буде значним.

Розуміючи численність та різноманітність існуючих проблем щодо страхування у паливно-енергетичному секторі, запропоновано виділити такі загальні характеристики:

- складність оцінки ризиків при страхуванні, оскільки страхування має базуватися на багатофакторному аналізі ризиків та можливих наслідків їх настання;
- висока вартість страхового покриття, крім того, ризик отримання страхової виплати за залишковим принципом, тому що рівень реальних збитків може перевищувати зазначену за документами вартість споруд енергетичного комплексу, враховуючи, що страхування зазвичай відбувається за залишковою балансовою вартістю майна;
- відносно невеликий за частотою проявлення, але великий за масштабами, ризик, що ускладнює формування необхідного обсягу страхового покриття для підприємств енергетичної галузі;

– географічний аспект, оскільки часто об'єкти паливно-енергетичного комплексу знаходяться у віддалених від населених пунктів районах або неподалік від місця знаходження корисних копалин;

– велика кількість зацікавлених сторін, серед яких держава, інвестори, керівництво енергетичного об'єкта, партнери, посередники та споживачі енергетичних послуг;

– малі інвестиції в оновлення галузі та корумпованість органів державної влади, що здійснюють контроль такого оновлення, що в свою чергу матиме результатом підвищення ризику настання негативних наслідків.

Окрім вказаних, визначають також технічні проблеми, що пов'язують з різномірністю стану паливно-енергетичного комплексу у розрізі країни, наявність обладнання від різних виробників, несумісність нового і старого обладнання [15].

Страхова галузь повинна працювати в партнерстві з паливно-енергетичним комплексом з питань розробки страхових продуктів, що відповідали б потребам обох сторін, гарантуючи, що енергетичні компанії матимуть достатнє страхове покриття, а страховики, в свою чергу, матимуть достатньо капіталу, щоб повністю покрити всі ризики і забезпечити виконання взятих на себе зобов'язань щодо здійснення страхових виплат у строки та на умовах, передбачених договором страхування. Враховуючи те, що органи державної влади контролюють та координують діяльність як страхової галузі, так і енергетики, є потреба не тільки у встановленні чітких норм, умов та механізмів здійснення страхування, але й у контролі за дотриманням правових норм, зокрема в частині завчасного страхування енергетичних об'єктів.

Існує необхідність у покращенні технічної дисципліни і дотримання норм техніки безпеки, у посиленні контролю за технічним станом об'єктів енергетики з боку органів контролю за технічною безпекою в енергетиці. Забезпечення безпеки в інтересах і самих страховиків та має орієнтуватися на розробку і послідовне здійснення превентивних заходів у сфері ПЕК. Потрібне чітке визначення і встановлення переліку ризиків у ПЕК для подальшого страхування, аналіз та економічна оцінка встановлених лімітів страхових сум за окремими видами страхування, обґрунтування його обов'язковості.

Перед страховими компаніями постає завдання щодо розробки систем моніторингу дієвості страхування з метою відстеження результативності та удосконалення надаваних страхових послуг. При цьому, важливим є забезпечення регулярного перегляду такої системи для контролю потенційних загроз.

Висновки

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що страхування має великі можливості для успішного розвитку у промислово-енергетичному комплексі та страхові компанії повинні грати провідну роль у вирішенні завдання безпечного та безперервного функціонування паливно-енергетичного комплексу України.

Подальше дослідження полягає в розробці інноваційних страхових продуктів, якими буде передбачене покриття основних ризиків енергетичної галузі, а за рахунок опрацювання новітніх моделей моніторингу ризиків страховики матимуть можливість поліпшити прогнозування майбутніх тенденцій та покращити ризик-менеджмент. Координація страховиків з органами державної влади у енергетичній сфері посприє використанню їх ідей на національному та міжнародному рівні.

Список літератури

1. Паливно-енергетичний комплекс України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Восени Кабмін представить «план Маршалла» для України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zaxid.net/news/>
3. За запровадження страхування в електроенергетиці виступає комітет Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/za_zaprovadzhennya_strahuvannya_v_elektroenergetits_vistupa_komteta_verhovno_radi_ukrani_z_pitan_palivno_energetichnogo_kompleksu_91402
4. Україна огляд енергетичної політики 2006 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.iea.org/textbase/nppdf/stud/06/Ukraine2006-UKR.pdf>

5. Об'єднання «Ядерний страховий пул» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.atomforum.org.ua/ukrncucinpool4334>
6. Страхование в энергетике [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://energypolis.ru/portal/2010/630-strahovanie-v-yenergetike.html>
7. Стан виконання зобов'язань України, взятих за Протоколом про приєднання України до Енергетичного Співтовариства, ратифікованого Законом України від 15 грудня 2010 року №2787-VI від 15 жовтня 2013 року. Стенограма комітетських слухань [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://kompek.rada.gov.ua/kompek/>
8. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яка може бути заподіяна пожежами та аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, включаючи пожежовибухонебезпечні об'єкти та об'єкти, господарська діяльність на яких може призвести до аварій екологічного і санітарно-епідеміологічного характеру: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 N 1788 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
9. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування майнових ризиків під час промислової розробки родовищ нафти і газу у випадках, передбачених Законом України "Про нафту і газ": Постанова Кабінету Міністрів України від 13.11.2013 N 979 [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
10. Про страхування: Закон України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
11. Інформаційно-аналітичне дослідження стану паливно-енергетичного комплексу України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/>
12. Про поводження з вибуховими матеріалами промислового призначення: Закон України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
13. Атомні станції [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.insc.gov.ua/ukr/plants/>
14. Паливно-енергетичні ресурси України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Проблемами страхування енергетики являються малі інвестиції в оновлення і корумпированність технадзора - представителю Munich Re [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ins-union.ru/rus/news/insurance/munich-re>

References

1. Fuel and Energy Complex of Ukraine [Electronic source] / Mode of access: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Autumn Cabinet of Ministers present "Marshall Plan" for Ukraine [Electronic source] / Mode of access: <http://zaxid.net/news/>
3. Ukraine Parliamentary Committee on Fuel and Energy Complex stands on implementation of security in the electricity [Electronic source] / Mode of access: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/za_zaprovadgennya_strahuvannya_v_elektroenergetits_vistupa_komteta_verhovno_radi_ukrains_z_pitan_palivno_energetichnogo_kompleksu_91402
4. Ukraine Energy Policy Review 2006 [Electronic source] / Mode of access: <http://www.iea.org/textbase/nppdf/stud/06/Ukraine2006-UKR.pdf>
5. Association "Nuclear Insurance Pool» [Electronic source] / Mode of access: <http://www.atomforum.org.ua/ukrncucinpool4334>
6. Insurance in energy scope [Electronic source] / Mode of access: <http://energypolis.ru/portal/2010/630-strahovanie-v-yenergetike.html>
7. Condition of implementation of Ukraine's commitments under the Protocol of Accession of Ukraine to the Energy Community Treaty, ratified by the Law of Ukraine of 15 December 2010 № 2787-VI dated 15 October 2013. Transcript of Committee Hearings [Electronic source] / Mode of access: <http://kompek.rada.gov.ua/kompek/>
8. Procedure and rules of liability insurance entities for damage that may be caused by fires and accidents at high risk, including fire and explosion risk items and objects which economic activity can lead to ecological and sanitary-epidemiological accidents: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 16.11.2002 N 1788 [Electronic source] / Mode of access: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
9. Approval rules of statutory insurance rules of property risks in the industrial development of oil and gas in the cases provided by the Law of Ukraine "About Oil and Gas": Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 13.11.2013 N 979 [Electronic source] / Mode of access: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
10. About Insurance: The Law of Ukraine [Electronic source] / Mode of access: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
11. Informational and analytical study of the fuel and energy complex of Ukraine [Electronic source] / Mode of access: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/>
12. On the handling of explosive materials for industrial use: The Law of Ukraine [Electronic source] / Mode of access: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/>
13. Nuclear plants [Electronic source] / Mode of access: <http://www.insc.gov.ua/ukr/plants/>
14. Fuel and energy resources Ukraine [Electronic source] / Mode of access: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
15. The small investments in updates and corruption of technical supervisory authority is the main problems of energy insurance – representative of Munich Re [Electronic source] / Mode of access: <http://www.ins-union.ru/rus/news/insurance/munich-re>

Поступила в редакцію 04.06 2014 г.